

Фінансові механізми державної підтримки експортного виробництва

Дмитро Ніколаєв

*старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, Україна,
ORCID: 0000-0002-6374-6673*

В умовах глобалізації світового господарства національна економіка стає все більш відкритою, що вимагає від держави враховувати у своїй політиці тісний взаємозв'язок процесів, які відбуваються всередині країни та у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Під фінансовими механізмами державної підтримки експортного виробництва розуміють взаємопов'язані методи фінансового характеру, що визначають способи та механізми підтримки експортерів у просуванні вітчизняної продукції під час ведення зовнішньої торгівлі, а також механізми і методи стримування надмірного імпорту продукції, яка просувалася на національний ринок з використанням фінансових методів держави-імпортера [2].

Фінансові методи регулювання експорту в системі всіх наявних методів регулювання міжнародної торгівлі посідають ланку групи інструментів нетарифного регулювання на рівні з кількісними та прихованими методами.

До них належать субсидування експортерів, надання експортних кредитів та їх страхування, застосування антидемпінгових процедур.

Набуваючи різноманітних форм і здійснюючись через складні схеми, державна фінансова підтримка експортного виробництва спрямована переважно на зниження вартості експортних товарів і підвищення таким чином їх конкурентоспроможності на світовому ринку. При цьому таке фінансове стимулювання експорту може здійснюватися як з урядових джерел за рахунок державного бюджету, так і за рахунок різних державних установ (банків, фондів тощо).

Розглянемо детальніше основні фінансові методи та механізми державної підтримки експорту.

Експортні субсидії-це фінансове сприяння, що надається урядом або приватними структурами фірмам-експортерам на виробництво та експорт певних товарів.

Експортні субсидії можуть надаватися в таких основних формах:

- надання підприємству прямих субсидій;
- виплата премії у разі здійснення експортних операцій;
- установлення пільгових (за ставками, базою рахування, механізмом

стягування тощо) транспортних чи фрахтових тарифів для експортних відвантажень порівняно з перевезеннями на національному ринку;

- безпосереднє чи опосередковане постачання державним органом імпортних чи національних товарів для використання у виробництві товарів на експорт на більш сприятливих умовах, ніж умови постачання

конкуруючих товарів для виробництва товарів, призначених для споживання на внутрішньому ринку, якщо такі умови вигідніші, ніж на світових ринках для їхніх експортерів;

- звільнення чи відстрочка сплати прямих податків, що повинні сплачуватися експортерами під час здійснення експортної операції, або сплати внесків у фонди соціального страхування;

- надання знижок під час сплати податків;

- установа, у разі виробництва і постачання товарів на експорт, звільнень по сплаті чи поверненню сплачених сум непрямих податків;

- зменшення ставок чи повернення сплачених сум податків з імпорту матеріально-технічних ресурсів, товару на експорт [4].

Усі форми експортних субсидій знижують експортну ціну товару і попит на товар за кордоном збільшується. Але водночас це погіршує умови торгівлі всередині країни, що експортує, оскільки збільшується кількість експортованого товару, менше товару надходить на внутрішній ринок і внутрішня ціна росте. Крім того, експортна субсидія є статтею витрат бюджету, а отже, додатковим податковим тягарем для платників податків. Тому при застосуванні даного механізму слід враховувати, чи програє чи виграє країна, що експортує, при його застосуванні, що у свою чергу залежить від того, чи вдасться за рахунок збільшення обсягу експортних продаж компенсувати втрати, пов'язані з погіршенням умов внутрішньої торгівлі та підвищенням податкового тягаря у національній економіці.

Ще один важливий аспект: скільки експортні субсидії зменшують витрати виробників, вони впливають на міжнародну торгівлю шляхом штучного поліпшення конкурентоспроможності визначеної фірми на експортних ринках чи шляхом надання переваг внутрішньої продукції перед імпоротною. Іноді субсидії можуть досягати таких обсягів, що це спотворює механізм міжнародної торгівлі, що у сучасному світі неприпустимо. Тому їх застосування регулюється на міжнародному рівні, зокрема у рамках Угоди СОТ.

Оскільки різні експортні субсидії мають різний вплив на конкуренцію та торгівлю, Угода СОТ передбачає диференційований підхід до використання різних експортних субсидій. Так, Угодою забороняється використання адресних субсидій, які спотворюють вільну конкуренцію, і дозволяється використання неадресних.

Неадресною є субсидія, яка надається на основі об'єктивного критерію (наприклад, кількість працівників або розмір підприємств) та не створює переваг для окремих підприємств чи галузей відносно інших [1].

Субсидія є неадресною, якщо існує загальнодоступне автоматичне право на її отримання за умови дотримання об'єктивних економічних критеріїв та вимог, а саме:

- чітко встановлені критерії, які визначають право на отримання та розмір субсидії;

- право на отримання субсидії є загальнодоступним і автоматичним;

- субсидія є горизонтальною у застосуванні;
- критерії та умови надання субсидії суворо дотримуються та піддаються перевірці [5].

Найбільш поширеними неадресними горизонтальними програмами субсидіювання експорту на даний час є наступні:

- державна підтримка науково-дослідної діяльності підприємств;
- послуги у сфері маркетингу, а саме сприяння проведенню маркетингових досліджень для поширення серед національних виробників інформації про зовнішні ринки збуту;
- сприяння впровадженню міжнародних стандартів якості;
- розвиток загальної інфраструктури обслуговування виробництва та експорту;
- навчання та перекваліфікація робочої сили та управлінців;
- підтримка малого бізнесу;
- впровадження підприємствами нових стандартів охорони довкілля.

Важливо зазначити, що за умовами Угоди СОТ країна-імпортер, яка виявила використання нелегітимної експортної субсидії щодо себе, може вводити такий механізм фінансового регулювання зовнішньої торгівлі, як компенсаційне мито, що стягується з товарів, які є об'єктами застосування компенсаційних заходів. Ці заходи можна застосовувати у разі серйозного збитку, заподіяного інтересам країни, зокрема в таких випадках:

- загальний обсяг субсидування щодо вартості продукту перевищує 5%;
- субсидії покривають виробничі витрати галузі промисловості;
- субсидії, що не є одноразовим заходом, покривають виробничі витрати підприємства;
- відбувається пряме списання заборгованості урядом.

Теоретично розмір компенсаційного мита повинен точно відповідати тим негативним ефектам, які створює субсидування в країні експорту відповідного товару. На практиці цього не завжди легко домогтися

Загалом субсидування експорту має як позитивні, так і негативні ефекти, проте багатогранність впливу експортного субсидування на економіку значно ускладнює визначення та оцінку його результатів.

Ще один фінансовий механізм державної підтримки експортного виробництва-надання експортних кредитів та їх страхування.

Відповідно до підходу ОЕСР до складу засобів цього механізму державної підтримки включаються:

- пряме експортне кредитування (різні форми);
- видача гарантій щодо виплати експортних кредитів (банківські гарантії) та страхових полісів, що покривають ризики несплати з боку закордонного боржника;
- боніфікація відсотків приватних банків за експортними кредитами;
- пряме фінансування експортера [3].

Аналіз структури засобів довгострокової фінансової підтримки експорту

на підставі даних ОЕСР показує, що найбільша питома вага та найвищі темпи зростання належать до статті «кредитні гарантії», тобто гарантії державних організацій або приватних компаній щодо надання гарантій платежу за наданим кредитом.

Порівняння організації та інструментів підтримки експорту в США та п'яти провідних європейських державах (Німеччині, Франції, Великобританії, Італії та Нідерландах) показує, що в цих країнах можна виявити наявність аналогічних інструментів.

Загалом, виходячи з досвіду провідних країн, що практикують державну підтримку експорту протягом останніх десятиліть, слід вказати, що саме кредитно-страхові механізми державного стимулювання розвитку експорту стали ефективною заміною прямого субсидування національного товаровиробника, яке визнано неприпустимим в умовах проголошення вільного доступу на ринки в рамках СОТ [2].

Отже, фінансові механізми державної підтримки експортного виробництва є сукупністю фінансових інструментів, які використовуються урядами країн для створення сприятливих умов розвитку національних суб'єктів господарювання шляхом стимулювання та активізації їх зовнішньоекономічної діяльності. Основними передумовами застосування фінансових механізмів державної підтримки експортного виробництва є посилення конкуренції з боку іноземних підприємств, прагнення уряду захистити внутрішній ринок від негативного впливу імпорту, намагання підвищити конкурентоспроможність національних підприємств, а також боротьба за ринки збуту та більш вигідні умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Фінансові механізми підтримки дозволяють підприємствам-експортерам товарів та послуг ефективніше конкурувати на світовому ринку, скорочувати витрати та фіскальні платежі (однаково це стосується всіх категорій підприємців).

Ключові слова: Фінансові механізми, експорт, державна підтримка.

Список використаних джерел

1. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / за ред. С. В. Касьянова.-К. : Нора-Друк, 2014.-86 с.
2. Мельник В. А. Особливості організації торгового фінансування як форми міжнародного кредитування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. В. А. Мельник // Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка.-2013.-Вип. 33.-С. 135–141.
3. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), 2021. URL: <http://www.oecd.org>.
4. Скок П. О. Фінансові механізми державної підтримки експортного виробництва / П. О. Скок // Причорноморські економічні студії.-2016.-Вип. 10.-С. 229-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_10_49.
5. Угода про субсидії та компенсаційні заходи СОТ від 15 квітня 1994 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>